

D E P L A T E v.z.w.

TIJDSCHRIFT VAN DE OOSTENDSE HEEMKRING "DE PLATE"

Vormings- en ontwikkelingsorganisatie en Permanente Vorming

Aangesloten bij de KULTURELE RAAD OOSTENDE en het WESTVLAAMS VERBOND VAN KRINGEN VOOR HEEMKUNDE

Statuten gepubliceerd in de Bijlagen tot het Belgisch Staatsblad dd. 1-2 mei 1959, nr. 1931 en gewijzigd volgens de Bijlagen tot het Belgisch Staatsblad dd. 15 mei 1975 nr. 3395, de Bijlage tot het Belgisch Staatsblad van 4 december 1986 nr. 31023 en de Bijlage tot het Belgisch Staatsblad van 5 oktober 1989 nr. 13422.

Alle medewerkers zijn verantwoordelijk voor de door hen getekende bijdragen.

Tekst overname toegelaten na accoord van auteur en mits vermelding van oorsprong.

Ingezonden stukken mogen nog NIET gepubliceerd zijn.

De auteurs worden er attent op gemaakt dat bij elke bijdrage een bronvermelding hoort.

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

A. VAN ISEGHEM
Ijzerstraat 1
8400 OOSTENDE

SECRETARIS

J.B. DREESEN
Rode Kruisstraat 4
8400 OOSTENDE

PENNINGMEESTER

J.P. FALISE
H. Serruyslaan 78/19
8400 OOSTENDE

REKENING

750-9109554-54
000-0788241-19

JAARGANG 23
NUMMER 6 - 8
MAAND augustus 1994

IN DIT NUMMER

blz. 181 : E. SMISSAERT : Het eerste zee-aquarium te Oostende. Een terugblik (1894 - tot 1914)

**HET EERSTE ZEE-AQUARIUM TE
OOSTENDE**

een terugblik (1894 - tot 1914)

research en tekst : Emile SMISSAERT, lic. geschiedenis

Gaarne gedenk ik de uren doorgebracht in het
"Algemeen Rijksarchief" en de "Koninklijke Bibliotheek"
te Brussel. Dank voor de inzet en het degelijk werk van
de "Fotografische Dienst" aldaar.

En met waardering voor de fotografische kunde van de heer
V. PRINZIE, medecollega van de Oostendse Stadsbibliotheek

"Hoe geruststellend is de gedachte dat slechts
MENSEN - zoals jij, zoals ik - en niet wezens van
een hogere noch lagere orde, de geschiedenis maken,
beleven, schrijven..... en beschrijven !"

Het heeft enig zoeken en tasten gekost om de meest geschikte invalshoek te vinden teneinde deze historiek van ruim twintig jaren - vanaf haar ontstaan, in 1894 (juist honderd jaren geleden) tot het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog (1914) - te omvatten en op een aantrekkelijke wijze voor de lezer(es) van nu (1994) voor te stellen.

Een artikel van einde 1896, gepubliceerd in het Brusselse tijdschrift "Pêche et pisciculture", is een goede bron en introductie.

De titel, "*Het aquarium te Oostende*", penseelt het onderwerp waarover de schrijver zijn lezers wil onderhouden. Wij omschrijven in vertaling beknopt de inhoud.

"(...) Ik heb, tijdens mijn verblijf te Oostende, de gelegenheid te baat genomen om meerdere malen het zee-aquarium, dat aldaar reeds drie jaren bestaat, te bezoeken".

En hij gaat verder : dit Oostendse zee-aquarium is geen officiële instelling, maar opgericht en uitgebaat door toedoen van mensen uit de privé-wereld.

Aan het hoofd van het handsvol stichters en eigenaars van het aquarium stond een zekere Edouard LANSZWEERT die een apotheker op rust was en overleden is in april 1906. Naar verluid was deze mens op zijn manier reeds jarenlang in de ban van de onderzeese dierenwereld; hij ging door voor een verdienstelijk kenner van de weekdieren en het Nationaal Natuurhistorisch Museum te Brussel stelde zijn collecties op prijs.

Een tweede figuur die naar voren treedt, is de fotograaf F. LE BON, die het beheer van het aquarium op een efficiënte en praktische manier waarnam. En dit verdient onderstreept te worden en er nader op in gegaan te worden.

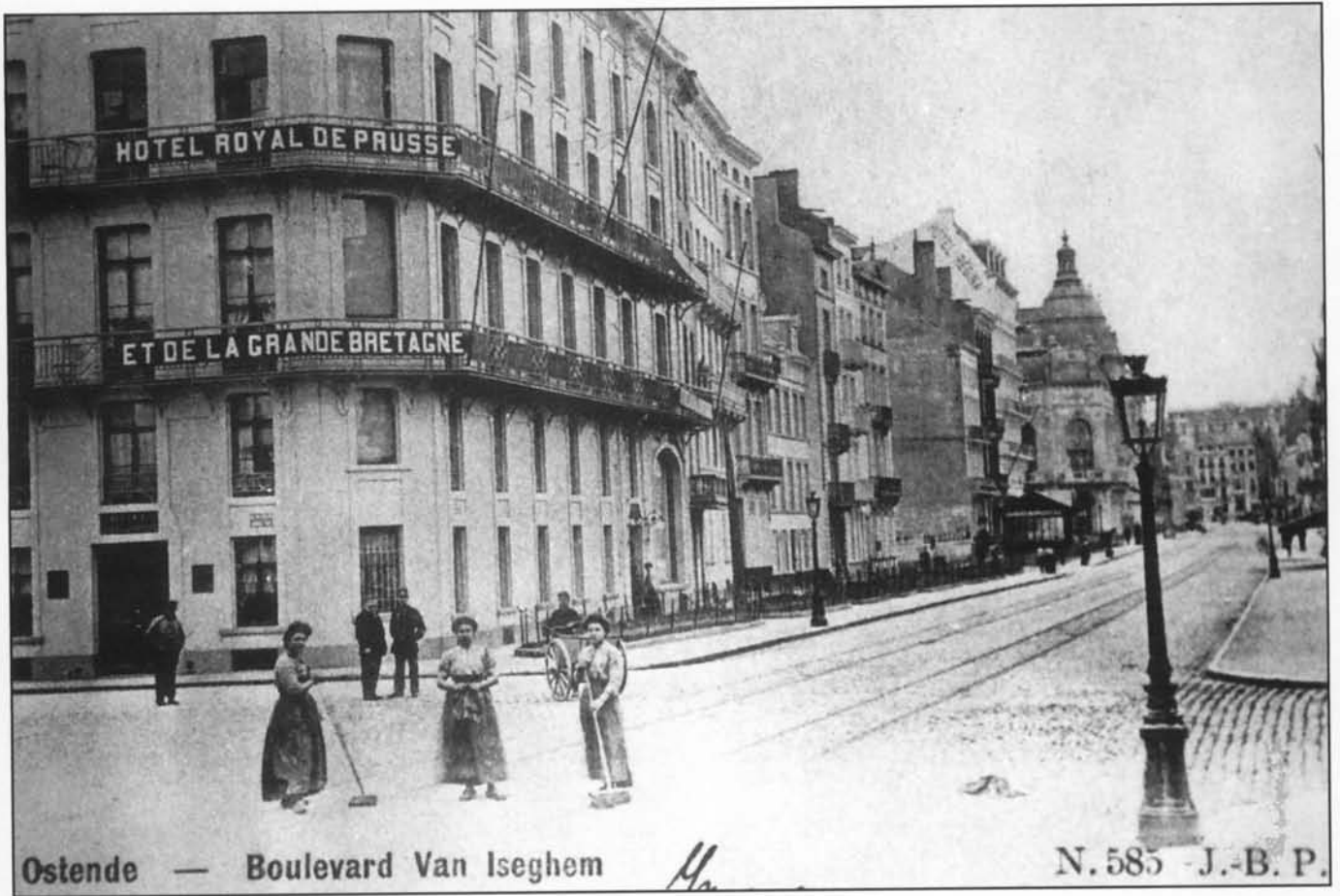
Immers tot dan toe was het stichten, openhouden en beheren van een zgn. "zee-aquarium" riskant te noemen !

Voorheen waren reeds twee gelijkaardige experimenten te Antwerpen uitgeprobeerd geworden onder bescherming en onder de auspiciën van de regering en weer eens bleek hoe moeilijk het was om een degelijk aquarium op te starten. Hier en in het buitenland. Ondanks de medewerking van eminente geleerden, in weerwil van de lessen en de opgedane ervaringen door anderen....

Telkens kwamen dezelfde fenomenen terug : lege reservoirs, waar de vissen vanaf hun aankomst ter plaatse vlug, al te snel kwijnden en ter ziele gingen. En alle beproefde inspanningen en opgebrachte inzet, al het hiertoe bestede geld bleven zonder nut voor de wetenschap. Bijna steeds waren verscheidene jaren nodig om het eerste resultaat maar onmisbaar succes te bereiken : de vissen in leven houden !

Waar anderen haperden, mislukten of dienden te herbeginnen, lukte Oostende, om zo te zeggen vanaf de eerste dag van haar stichting, einde juni 1894. Een wonder ? Ho néén, maar het resultaat van veel voorbereidend studiewerk, van elders in het buitenland, één na één soortgelijke zeeaquaria bij wijze van

DE PLATE

De Van Iseghemlaan met op de achtergrond het chalet dat de ingang vormt tot het ondergronds aquarium.

Detail van bovenstaande foto.

studiereis op te zoeken en ter plaatse allerlei vóór- en tegen qua methodiek en manieren van uitbating af te wegen.

De ligging van het aquarium te Oostende was gunstig, op enkele tientallen meters van de zee, op de hoek van de Van Iseghemlaan en de Louisastraat, en vlakbij het atelier van fotograaf F. LE BON.

Een hoekige, donker houten chalet werd boven de ingang naar het ondergronds gelegen aquarium aangebracht, te midden van kleine tuintjes die de "Boulevard Van Iseghem" tooien en omzomen. Deze kleine kiosk is zichtbaar én vanaf het Kursaal, én vanaf de oude vuurtoren én vanaf de Dijkhelling van de Vlaanderenstraat. Een goed gekozen, centrale en geschikte ligging, héél dichtbij de dijk en de zee. Een attractie waar niet naast gekeken kan worden, behorende tot het eigenste eigen wat een badstad bieden kan.

Benadrukken wij nogmaals : het gaat hier om soustrains. Dát staat vast. Maar de bronnen over herkomst en oppervlakte bieden geen eensluidend antwoord.

Volgens één zegsbron (einde 1896) bedroeg de totale oppervlakte ongeveer 600 m², met 40 meters façade aan de kant van de Van Iseghemlaan en de Louisastraat.

Een andere klok luidt dan weer wat bescheidener en maakt gewag van "(...) stevig gewelfde soustrains, die dateerden nog vanuit het Hollands tijdvak (1815-1830) en die als kazematten dienst gedaan hadden voor de artillerie; alles samen ca. 490 m², met 25 meter gevel langs de Van Iseghemlaan en 17 meter langs de Louisastraat. Deze koele, onderaardse ruimten waren in 1893 in onbruik en dáár is het dan, dat LANSZWEERT, LE BON en electro-ingenieur COBBAERT besloten het eerste Oostendse "Zee-aquarium" , op eigen kosten en op eigen risico, uit te baten.

Dat het aquarium ondergronds gelegen was, werkte in het voordeel. Zeevissen vrezden en mijden als het kan, extreme temperaturen en zij zijn bovendien zeer gevoelig voor al te bruske warmtewijzigingen. Een troef en een meevaller tegelijk was de omstandigheid dat aldus het daglicht vanuit de hoogte neerkwam op de vissen, zoals dat het geval is in de natuur en in open zee. Vergeet het niet, het betreft een "aquarium met zeevissen", en deze soort is nog het moeilijkst in leven te houden en te doen floreren.

Om zeevissen in gevangenschap in leven en welzijn te behouden is het onontbeerlijk, dat de voorraad zuurstof zeer regelmatig aangevuld en vernieuwd wordt. En aan deze voorwaarde werd in het eerste Oostendse zee-aquarium op voortreffelijke wijze voldaan. Er was een degelijk verluchtingssysteem voorhanden dat dag en nacht in werking was - in beweging gebracht door een machine, door pompen en door een watertoren - en goed functioneerde vanaf het prille begin (midden 1894 !). Alles gecompleteerd door een filtersysteem dat het water de helderheid van kristal schonk en deed bewaren.

Het kan geen kwaad nog even de pioniers en de pioniersjaren in herinnering te brengen.

In de loop van 1893 vormde zich een sociëteit (het aantal mensen dat daarin metterdaad betrokken was, is mij niet bekend), maar de voornaamste geldschieter en doordrijver was de apotheker-op-rust, de heer Edouard LANSZWEERT, die in zijn vrije tijd een "amateur-viskundige" (ichtyoloog) was. Benevens de fotograaf F. LE BON en de electro-ingenieur G. COBBAERT. Begin 1894 kreeg het gewenste en geplande "zee-aquarium" een vaste structuur.

In feite waren er vier sous-terrains voorhanden, waarvan er in 1894 reeds twee in gereedheid van werking kwamen, gevolgd het jaar daarop (in 1895) door de overige twee. Er waren zes waterreservoirs aanwezig, met een capaciteit van 250 kubieke meter en die zorgden voor de watertoevoer van een twintigtal visbakken, zowel - zo staat er te lezen ! - voor zeewater- als voor zoetwatervissen. Wat meer is : het aantal kubieke meter zeewater zou in de volgende jaren nog uitgebreid worden.

De voor die tijd meest geavanceerde techniek werd aangekocht en aangewend. De installatie (om het water voortdurend te verversen, te filteren en van zuurstof te voorzien) werd aangedreven door middel van een "ACME"-gasmotor, een stel druk- en zuigpompen en d.m.v. een nog maar pas bestaande model-luchtpomp, dat hen aangeraden en aangeprezen was door het "Musée d'histoire naturelle" te Parijs.

Om het geheel wat meer te stofferen en aanlokkelijker te maken, kwam E. LANSZWEERT op de gedachte om zijn grote verzameling schelpen en andere maritieme snuisterijen te kijk te stellen in het kleine museum dat bij het aquarium behoorde.

En een andere associé, F. LE BON, van het organiserende trio liet zich evenmin onbetuigd. Via de Antillen (waar hij zakenbelangen had) liet F. LE BON exotische zeedieren en -planten overbrengen. U leest goed : wij zijn zeer goed ingelicht over vele "ditjes-en-datjes" maar, o jeetje, hadden wij nu maar de beschikking over wat meer iconografisch materiaal !

Einde juni 1894 waren de werkzaamheden voltooid, het geheel kon op 30 juni aan personaliteiten en pers voorgesteld worden en, de dag daarop, op 1 juli 1894 begon men aan het eerste zomerseizoen. Het initiatief werd zowel door de plaatselijke bevolking (toen ruim 25.000 zielen) als door het Oostendse magistratuur goed onthaald en, om de vele kosten te helpen delgen, kende de Stad Oostende een jaarlijkse subsidie van 2.500 fr. toe. Vanaf 1900 kwam ook de Staat over de brug met een jaarlijkse toelage van 1.000 fr. En het is precies deze bundel, die nu nog bewaard is die ons, af en toe tot in de kleinste details en met een stevige garantie van authenticiteit, inlicht over het wel en wee van dit aquarium, tot 1913, via het jaarlijks rapport over de werkzaamheden, uitgaven, toekomstplannen, etc.

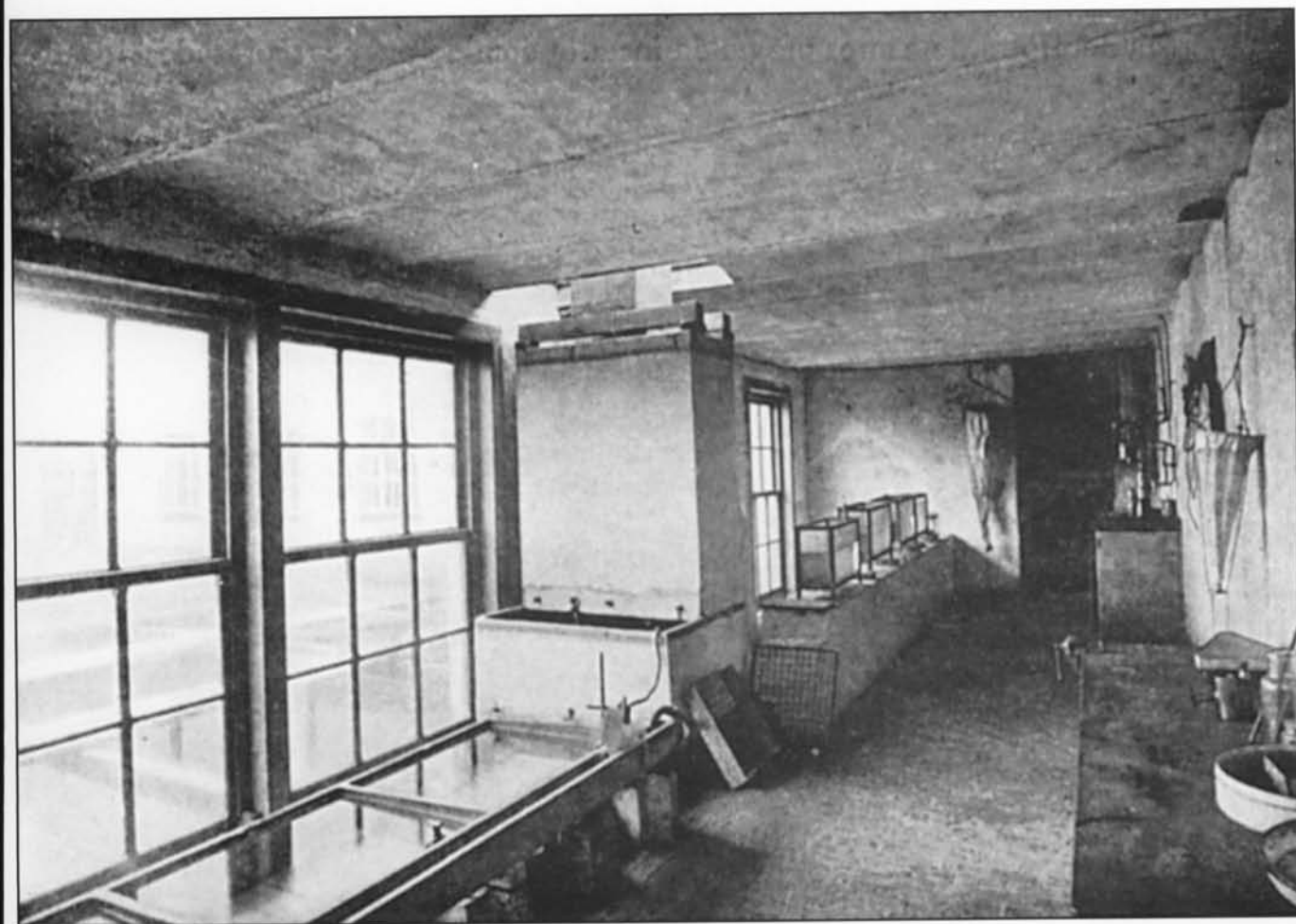
Toekomstplannen. Ja, zeker, Een nog groter aquarium, met nog meer bezoekers. Maar tegelijkertijd koesterde "men" een tweede ambitie...

Vanaf het begin lag het in hun bedoeling, ik citeer GILSON "(...) van groot nut te zijn voor de universiteiten en wetenschappelijke instellingen, te weten : door hen te bevoorraden

DE PLATE

Het eerste mariene station in 1842 te Oostende geopend door P.-J. Van Beneden.

Het mariene laboratorium van Oostende. De filterinstallaties en de aquaria.

in zeedieren voor de demonstraties (in de lessen) en de werkzaamheden in de laboratoria" (einde citaat).

Einde 1898 vraagt het Oostendse zee-aquarium een jaarlijkse subsidiëring, door de Staat toe te kennen en te betalen, aan. En blijft, immer weer, aandringen bij het Rijk om tevens "het" Belgisch "Station zoölogique" te worden, weliswaar erkend en gefinancierd door de Overheid !

Had E. LANSZWEERT niet, einde februari - begin maart 1900, neergeschreven dat : "(...) Het aquarium van Oostende gesticht en gebouwd werd uit zuiver wetenschappelijk oogmerk, met de wens dat België later voorzien zou kunnen worden van een "model"-zeebiologisch onderzoeksstation. Maar daartoe is geld nodig (...) Etc.". Een bekend refrein bij menig kabinet van ministers te Brussel, veel gezongen maar weinig en achterdochtig aanhoord...

De vraag naar een zgn. eigen, Belgische "station zoölogique" bestond reeds vroeger. In 1843 installeerde de Leuvense hoogleraar Pierre-Joseph VAN BENEDEN (1809-1894) te Oostende, op eigen initiatief en op eigen kosten, het allereerste Westeuropese, zij het qua allure een zeer bescheiden te noemen "Laboratorium van mariene (=zee) dierkunde". Het was gelegen dichtbij (of in) een oesterputgebouw dat, volgens een betrouwbare zegsbron, inmiddels al lang niet meer bestaat want dit terrein werd verzvolgen bij de aanleg van het "Zeewezen"-dok, gelegen aan de oostkant van de Oostendse haven.

Een aantal, in hun tijd vermaarde buitenlandse biologen stelden actief belang in dat waar P.-J. VAN BENEDEN studie van maakte en dit laboratorium heeft ruim 30 jaren goede diensten bewezen, aldus wordt algemeen erkend. Maar wannéér, wààrom en op welke wijze een einde gesteld werd aan dit verdienstelijk te noemen wetenschappelijk werk, waaruit een aantal publikaties voortvloeiden, is niet te achterhalen en overgeleverd. Schalks wordt ergens vermeld, dat P.-J. Van Benedens portret, als oude man en grijsaard, doet denken aan het beeld dat kunstenaars, en niet van de minste, voorbehouden hebben aan de beeltenis van "God de Vader"...

Een sprong in de tijd dient gemaakt te worden en wij belanden in 1883, toen een tweede poging, ditmaal uitgaande van officiële zijde, gewaagd werd om te Oostende opnieuw een "Station maritime" in te planten. Het initiatief ging gezamenlijk uit van twee rijksuniversiteiten die ons land bezat : Gent én Luik. Archivalia bevestigen ons nog, dat zij het opzet koesterden een liefst bestendig (althans tijdens het zomerseizoen) laboratorium voor de studie van zeefauna op staatskosten te laten oprichten, equiperen en onderhouden. En inderdaad, een klein paviljoen, gelegen aan de nu ook verdwenen "Leopoldsluis" (1859-1863), werd in 1883 voor de vorsers van het binnenland gratis door de regering ter beschikking gesteld, mits een aantal beperkende voorwaarden waar wij nu niet op ingaan. Och, stel je er maar niet te veel van voor en ook voor de geleerden moet het als een "koude douche" overgekomen zijn : twee kamers (gelijkvloers en eerste verdieping), afmetingen : 5 X 4 meter (!) in een aldaar reeds bestaand paviljoen. Een kort verslag hiervan diste de toen nog zeer jonge, pas later vermaarde geleerde Julius MAC LEOD (geboren te Oostende) op in het tijdschrift "Natura" (1883), want ook hij

mocht aan de werkzaamheden deelnemen in opdracht van de Rijksuniversiteit Gent. Het bleef bij een één-seizoen-experiment, en meer werd het niet. Schulden en financiële redenen of rivaliteiten, die alle verdere ontwikkeling voor de toekomst hinderden of voortijdig een "halt" toeriepen ? Wij blijven het antwoord schuldig...

Gent, 25 Octobre 1883.

Messieurs l'Administration,

J'ai l'honneur de vous adresser
la liste des professeurs et des assistants
de l'université de Gand qui sont
retournés à Ostende, avec l'intention
de la durée de leur séjour.

M. Van Bommel	est resté	15 jours
- Schouten	- - - -	un mois
- Plateau	- - - -	24 jours
- Liégeois	- - - -	un mois
- Struys	- - - -	un mois
- J. de W.	- - - -	un mois

Veuillez agréer, Messieurs l'Admini-
stration, l'assurance de mes sentiments
respectueux

J. de W.

Familienaam en tijdsduur van hen die te Oostende verbleven in 1883
(Archief Universiteit Gent)

Nummer drie, Prof. Gustave GILSON (1859-1944), heeft het mettertijd wél weten wàar te maken. Maar het heeft tientallen jaren proberen-en-herbeginnen gekost, veel figuurlijk zweet en koppig volhouden van de man en zijn medestanders gevergd ! Het is ook geen banale figuur te noemen, die GILSON. Professor in de biologie te Leuven gedurende 59 (!) jaren, levenslang en tot de laatste snik. Vanaf 1909 tot 1924, de leeftijdsgrens, gecombineerd met het direktorschap van het "Koninklijk Museum voor Natuurgeschiedenis van België" te Brussel. Belgisch afgevaardigde en actief medewerker, onafgebroken sedert 1903, van de "Internationale Raad voor de Exploratie van de Zee". Een fameus "curriculum", zeg wel.

Rond de eeuwwisseling is hij beginnen zich in te zetten, met een verbetering en een werkkraft die nu nog indruk maken, om te Oostende een door de regering op te richten of toch minstens te bekostigen, volwaardig "Station zoölogique" zien te verrijzen en functioneren. Veelvuldig maakte hij gebruik van zijn goede contacten in de administratieve hoge kringen te Brussel en elders om steeds maar weer erop te hameren dat België hierin het voorbeeld van het buitenland diende te volgen. Wat hij vóór 1914 metterdaad bereikt heeft, is ons nog verre van duidelijk en als vaststaand te beschouwen. Even wierp het eerste Oostendse zee-aquarium, gelegen hoek Van Iseghemlaan en Louisastraat, zich op als kandidaat hiervoor, tevergeefs, hoewel ook daar G. GILSON een ferme vinger in de pap te brokkelen had. En, eigenaardig feit dat nog niet in te passen valt in wat wij gerust een "puzzel" mogen noemen, er komen foto's voor in Gilsons geschiedenis van het "Natuurhistorisch Museum" te Brussel (1914) die er zwart op wit op wijzen dat GILSON in een oesterput van "STICHERT, STRACKE & Co" over een klein laboratorium met aquaria beschikt heeft. Volledigheidshalve diende ook deze troef in zijn kaartspel vermeld.

Maar keren wij wat terug in de tijd, naar begin februari 1898, toen het offensief om jaarlijkse subsidiëring door het Rijk ingezet werd bij de bevoegde Minister te Brussel.

En laat vóór en tegen, met inzet en tegenzet, ten tonele gebracht op hoog niveau hier stapvoets uiteengezet worden.

Beginnen wij met een gezamenlijk schrijven van zes Gentse universiteitsprofessoren in de biologie d.d. 19 februari 1898 (de heren PLATEAU, VAN BAMBEKE, LÉBOUCQ, J. MAC LEOD, LAHOUNE en HEYMANS). Zij steunen de aanvraag tot subsidiëring door de Staat van het aquarium van Oostende.

Argumenten :

- Alle Europese landen (Nederland inbegrepen) bezitten een wetenschappelijke instelling aan de kust;
- België telt 4 universiteiten alsmede een niet onaanzienlijk te noemen kuststrook;
- Voor wetenschappelijk onderzoek dienen de vorsers nog steeds naar het buitenland te reizen, wat toch ook allerlei te vergoeden onkosten met zich meebrengt;
- Het is in deze omstandigheden evenmin mogelijk te beschikken over nog levende zeedieren om aldus de praktische lessen voor de studenten naar behoren te doceren.

Het Bestuur van het aquarium te Oostende is van oordeel dat zij, mits financiële steun, in grote mate tegemoet kan komen aan dit euvel en mankementen.

Meer bepaald door, voor een zacht prijsje, zelf in te staan voor aanvoer van verse planten en dieren én door enkele lokalen (weliswaar kleine maar voldoende-schenkend !) ter plaatse ter beschikking te stellen van het natuurwetenschappelijk personeel.

De eigenlijke bedoeling van het Bestuur van het Oostendse aquarium kwam hierop neer (en zij hebben steeds, waar of

geen waar, volgehouden : vanaf de stichting) : dat het Oostendse zee-aquarium, mettertijd en mits financiële steun van stad en staat, een nieuwe vorm aannam en van museum zou evolueren naar de status van "STATION ZOOLOGIQUE" !

Boud gesproken en ver, misschien al te ver gesprongen. Te Brussel dacht men er ook het hunne van en men wenste, gelet de vele mogelijke implicaties en complicaties van allerlei aard, zeker niet over één nacht ijs te wandelen. Na te gaan was o.m. of dat aquarium van Oostende nu reeds op een voldoende wetenschappelijke basis steunt en beroep kan doen, in die mate dat aan een latere rationele uitbouw, verantwoord en met gerust gemoed, kan gedacht worden, - zodat onvoorziene, nefaste en betreurenswaardige gevolgen voorkomen en vermeden kunnen worden ? Bovendien zou dit ons prestige in het buitenland schade kunnen berokkenen. En, eens deze subsidie, toch toegekend werd, kan aan de dan opgenomen verplichtingen nog tijdig, liefst zonder verwickelingen allerhande, een "halt" toegeroepen worden ? Zeker in te calculeren, mocht de regering er toch toe besluiten eerlang zélf, te Oostende of elders aan de kust, een eigen "Station zoölogique" op te richten ?

Advies wordt, in opdracht van de Minister, door voornoemde administratie ingewonnen bij de Directeur en aan de Raad van Bestuur van het "Koninklijk Museum voor Natuurwetenschappen" te Brussel. En tevens wordt om de mening, de opgedane ervaringen, de wenselijkheid ook, etc., van gelijkaardige, reeds geruime tijd gevestigde "Stations zoölogiques" gevraagd. Hoe én in welke zin deze voornoemde instellingen stelling namen, viel niet te achterhalen want, bij mijn weten althans, is geen enkel dokument nog ter inzage. Behoudens in de archieven van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, rond halfmei 1898 ?

Het antwoord van E. DUPONT, de toenmalige Directeur van het Brusselse museum (maar met het einde van zijn loopbaan aldaar in zicht) draalde niet. Zijn stellingname is goed doordacht, genuanceerd waar nodig en, al bij al, vrij gunstig t.o.v. de subsidieaanvraag. Mits, van regeringswege, beveiligende begrenzingen ingebouwd en duidelijke voorwaarden gesteld en opgelegd worden.

Daarop volgt, korte tijd nadien, de standpuntbepaling van de Raad van Bestuur, ingelijks van voornoemd Brussels museum.

Zij neemt evenmin a priori een afwijzende houding aan. Maar maant de Minister, dat vooraf twee factoren dienen opgehelderd te worden ten einde misverstanden en daaruit voortvloeiende ontstemming uit te sluiten. Wij citeren :

"Maar om hun intenties te kunnen taxeren, dienen wij te weten te komen van welke aard deze voorgespiegelde veranderingen zijn alsook de omvang der werken, zodat aan het beoogde effect : garanties bieden dat er een echt nuttige basis geboden wordt voor werkelijk wetenschappelijke studies en eraan voldaan wordt"

Wat venijn zit in de staart en misschien neemt men dit Oostendse zee-aquarium niet erg "au sérieux"; hoogstens als propagandamaker voor wat de natuurwetenschappen te bieden hebben

voor het grote publiek, en dat is voor subsidiëring door de regering reeds voldoende... (Brief d.d. 9-6-1898).

De Minister voelde aan, dat uitstel van beslissing voorlopig de aangewezen houding was en bracht de Raad van Bestuur van het aquarium hiervan op de hoogte (Brief d.d. 23-8-1898).

Op 1 juli 1899, na één jaar dralen, kwam er opnieuw schot in de zaak en werd het dossier te Brussel weer ter hand genomen.

Aan de Bestuurscommissie van het aquarium werd om nadere uitleg gevraagd en garanties vereist, met redenen omkleed.

Verbazend vlug werd de Administratie te Brussel op de hoogte gebracht, dat men te Oostende voornemens was :

- 1) de installaties te vergroten onder de vloer van de Van Iseghelelaan (toelating van stadswege is reeds toegekend).
- 2) het installeren op het gelijkvloers van vier gescheiden laboratoria met toebehoren.
- 3) het oprichten van een speciaal museum voor de kust (de basis hiervoor bestaat reeds).

De Bestuurscommissie laat duidelijk verstaan, dat de uit te voeren werkzaamheden niet alleen zullen afhangen van het eigen patrimonium maar ook van wat Staat en Stad financieel zullen inbrengen ! (Brief d.d. 3-7-1899) (figuur 2).

Een tweede zet, insgelijks op 1 juli 1899, vanuit Brussel, was de mening vragen van Prof. GILSON, die pas op 21 december 1899 (was hij tot dan op studiereis ?) een zeer uitvoerig en uitgesponnen antwoord (6 bladzijden !), de vele pro- en contra's afwegend, bezorgde.

Beperken we ons tot de essentie en de conclusies. Ja, meent GILSON, mij lijkt het wenselijk in te gaan op de voorstellen van LANSZWEERT, LE BON & Co, - mits rekening te houden met volgende factoren. Onder meer : op voorwaarde dat het Oostends laboratorium bewust op kleine schaal gepland wordt en hieraan strikt de hand gehouden wordt. En inmiddels afwachten hoé het uitdraaien zal met het te huur gestelde Franse "station zoölogique" te Wimereux (Pas-de Calais), op vrij korte afstand van de Belgische kust gelegen en waar Belgische geleerden gul ontvangen werden en graag vertoefden.

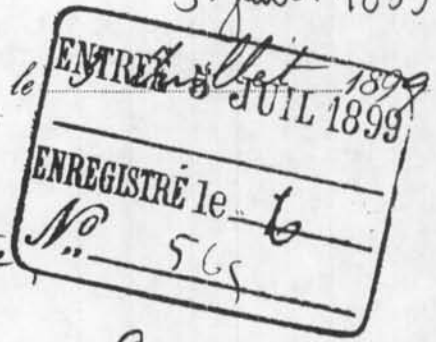
Iets later - wij schrijven einde februari - begin maart 1900 - betuigt E. LANSZWEERT nogmaals dat "(...) het aquarium van Oostende gesticht en gebouwd werd uit zuiver wetenschappelijk oogmerk, met de wens dat België later voorzien zou kunnen worden van een "model"-zeebiologisch onderzoeksstation".

Maar om deze bedoeling in daden te kunnen omzetten is geld nodig, én vanwege Stad, én vanwege de Staat (elk 1.500 fr.). Mocht dit bedrag toegekend worden, zal, op een aantal nog overeen te komen dagen, vrije toegang verleend worden aan alle scholen, zonder uitzondering en zonder enig onderscheid.

Aquarium d'Ostende.

Ostende, le

31 juillet 1899

Monsieur le Ministre

En réponse à votre honorée lettre du 1er cert, Adm^{on} de l'Enseignement Supérieur etc, N° 565, nous avons l'honneur de vous faire savoir que notre programme d'extension de l'Aquarium comporte

1. Agrandissement des installations actuelles, en les étendant sur le Boulevard Van Heeghem, conformément à une autorisation déjà obtenue de l'Administration Communale d'Ostende;
2. Installation au rez-de-chaussée de quatre Laboratoires séparés de recherches zoologiques, munis de toutes les installations nécessaires ; -
3. Création d'un Musée Spécial pour la côte (zoologie marine, botanique marine, malacologie). Les bases de ce Musée existent déjà.

Ces développements seront effectués graduellement en proportion de nos ressources & de l'intervention pécuniaire de l'Etat & de la Ville d'Ostende.

Nous espérons qu'une prompt solution interviendra, de manière à nous permettre de rouvrir notre Etablissement.

Veuillez agréer Monsieur le Ministre, l'assurance de ma considération distinguée
Le Directeur de l'Aquarium

Monsieur
Monsieur le Ministre
de l'Intérieur & de l'Instruction Publique
Bruxelles.

F. LeBoz

LANSZWEERT doet er nog een schep bovenop. Indien de Staat een tweede subsidie van ditmaal 3.500 fr. (dus samen : 5.000 fr.) jaarlijks besteden wil, belooft hij in te staan niet alleen voor een volledig uigerust laboratorium, maar tevens voor het gratis bezorgen van alle gewenste dieren en planten (uitgezonderd de vervoerkosten).

De Administratie had ook de voorzorg genomen om beide rijksuniversiteiten (Luik en Gent) te polsen en om een uitspraak in deze zaak verzocht.

Beide rijksuniversiteiten namen, met enige motivering, een weigerende houding aan : zij vonden dit ongeloofwaardig, in de praktijk niet te realiseren én onaanvaardbaar (Luik, 9-3-1900 en Gent, 11-4-1900).

Om uit de impasse te geraken, achtte men het te Brussel opportuun af te wachten tot er een definitieve oplossing zou komen qua het huren van een gelijkaardig "Station" te Wimeroux (28-4-1900). Enkele maanden later gaf de minister van Binnenlandse Zaken en het Openbaar Onderwijs te kennen, dat hij de zienswijze van beide rijksuniversiteiten bijtrad en afziet van subsidiëring door zijn diensten (11 juli 1900).

Wél was hij, zo bleek uit een schrijven van einde november 1900 dan toch, bereid tot het toekennen van een subsidie van 10500 fr, *bij wijze van aanmoediging*, maar op voorwaarde dat telkenjare een gunstig rapport van de werkzaamheden aldaar kan voorgelegd worden. Wie wordt tot verslaggever aangeduid ? Prof. Dr. G. GILSON (!), sedert 1899 insgelijks Directeur van het "Koninklijk Museum voor Natuurwetenschappen" te Brussel !

Bijdehand als hij was, had hij vlug doorzien dat hij dat aquarium best kon gebruiken voor zijn doeleinden, op korte en op lange termijn. Het valt niet te bewijzen - hoe zou het heden nog kunnen ! - maar wij zijn niet ver van de waarheid, mogen wij aannemen, dat GILSON - én door zijn relaties én door het prestige van zijn ambten én door zijn gewiektheid - de zaak heeft weten (laten wij het zo noemen) "in der minne" te schikken.

Er was nu orde op zaken gesteld : weliswaar hadden de uitbaters van het aquarium hun slag niet thuis gehaald (een subsidie van de Staat ter aanmoediging), maar géén sprake van erkenning, laat staan uitbreiding tot een "Station zoölogique", al ware het maar van derde, zeer bescheiden categorie. Wat meer is, en dat zal wel niet aan de aandacht van de subsidieverleners ontsnapt zijn : sedert 1899 en ook in 1900 was het aquarium te Oostende (gedeeltelijk of geheel, dat konden wij niet achterhalen) gesloten !... Vandaar de juichkreet in het rapport voor 1901 : "(...) De werking van de Instelling is voorspoedig verlopen, en wij mogen zeggen, dat de heropening met vreugde onthaald werd door de Oostendse bevolking en de vreemde kolonie (= toeristen)". Vooral de grote verscheidenheid in het aantal vissen trok de aandacht van de bezoekers. Op 3 maanden telde men 14.124 betalende personen, alsook een aanzienlijk aantal niet betalende. Tel daarbij nog ruim 3.000 leerlingen van 20 scholen, allen met gratis ingang en onder begeleiding van een gids (volgens LANSZWEERT zonder precedent in Europa's steden met aquaria !). Toegangsprijs : 20 centiemen (wat schappelijk is) (figuur 3).

Annexe 3.
Aquarium Maritime

Ostende, le 23 Septembre 1901.

D'OSTENDE

Entrées Gratuites en faveur de l'Enseignement.

Liste des Ecoles qui ont visité l'Aquarium d'Ostende en 1901

Dates	Ville	Ecole	Classe	Nombre	Professeurs
1 Juillet	Ostende	Athénée Royal	5 ^e x 4 ^e P	5	Hellebuyck
6 "	"	Ecole Comm ^e 2 Fi	5 ^e Année	40	Van Cuyck
6 "	"	do 2 Fi	4 ^e "	48	Castelcyn
6 "	"	do 3 Fi	4 ^e "	35	Vandeputte
6 "	Bruxelles	Ecole Commun.	1 ^e Classe	10	Tock
8 "	Ostende	" garçons 4	1 ^e 2 ^e Div.	45	Dyckemaer
8 "	Bruxelles	" 4	1 ^e Div.	31	Hamelbryck
9 "	Ostende	" payante	1 ^e Année	49	Tercruyssc
10 "	"	" "	2 ^e x 3 ^e "	98	do
10 "	"	" 3 ^e Phase	Div. Sup. x Inf.	90	Vandenbergh
0 "	Malines	Ecole: Moy: Etat	3 ^e Année	18	Le Monod
1 "	Ostende	Inst. Comm ^e Dem ^e	Toutes	250	De Cloedt
1 "	"	Ecole garçons 3	2 ^e 3 ^e 4 ^e ann:	75	Béer
2 "	"	" " 4	3 ^e 4 ^e class	80	Demaecker
2 "	"	" commle 3	3cl: prim:	110	Cardon
2 "	"	" " 4	1 ^e année 2 ^e deg.	51	Birlouet
3 "	Bruxelles	" " 12	6 ^e année	37	Dierick (?)
4 "	Molenbeek	" " 5	Div: Supér:	35	Coppens
5 "	Lille (Nord)	Relig: Franciscain	1 ^e Div ^e	20	S ^r e Marie Léon
5 "	do	do	do	14	S ^r e Marie Biat
6 "	Hondschoote (Nord)	-	-	4	Damelincour
6 "	Ostende	Ecole 4	2cl: Supér:	120	De Bode
6 "	"	Pensonnat St. Joseph	-	28	S ^r e Walburg
			à reporter	1293	

			Report	1293	
Juillet	Thourout	Ec: St Vincent de P.	Cl. flamande	53	Sœur Madeleine
"	Ostende	Ecole Commune 4	1 ^{re} & 2 ^e Années	115	Dekeyser
"	Nieuport	Ec: Moy: Etat filles	Sect: moy:	24	Deleourt
"	Ostende Mariak:	Ec: 5	2 Div: Sup.	30	Roose
"	Ostende	Ec: grat: 2	2 ^e cl.	58	Demaecker
"	"	Ec: garç: 2	1 ^{re} Division	38	Tabary
"	"	do	2 ^e "	65	DeLoek
"	"	Ec: Comm: 4	6 ^e cl.	61	Hellebuyck
"	"	Ec: filles 4	4 cl:	70	Dyserinck
"	Elverdinghe	Knechtschool	1 ^{re} afd:	22	Tamboryn
"	Ostende	Ecole comm: pay	cl. sup.	18	Delcloit
"	"	Betal: Jongens:	5 ^e afd.	34	Vanhille
"	"	Sœurs de St Joseph	Cl: ménag: et ouvroir	51	Van Keirobilet
"	"	Ec: prim. sub. St Joseph	7 prim: cl:	350	do
"	"	" " lib. "	4 " "	103	do
"	Tourcoing	" " filles	Div: Supér.	34	Tirlot
"	Ostende	Ec: comm: pay:	4 ^e année	45	Paradis
Août	Reckem	Ec: municipale	1 ^{re} cl.	18	Duhom (?)
"	Louvain	orphel: Jeun: Filles	div.	24	Boels
"	Bruxelles	Ecole N° 13	1 ^{re} , 2 ^e Douv	43	Martin
"	Ostende	Sœurs de St Joseph	1 ^{re} , 2 ^e , 3 ^e cl:	150	Sœur Caroline
"	"	Nije Jongensschool	2 cl: Sup.	90	Vanvynck
"	"	Ecol: prim: sub:	1 ^{re} , 2 ^e , 3 ^e cl:	124	Vermeersch
"	Steuurs	Ecole Moy: Etat	—	40	Bastin
"	Loth	Ecole Soc: de Loth	3 ^e degré	13	Vanstrate
"	Messines	Institut ^{on} Royale	—	35	Hatry
"	Furnes	Ecole Moyenne	3 ^e cl:	2	Roose
"	Mariakerke	Pension: German Gen	—	25	Damenecourt
"	Quaregnon	Ec: Comm: le	Div: Supér.	22	Brichart
Septembre	Attiches	Patronage	—	11	S ^{re} S ^{re} Marie
"	Tournai	Ecol: Commun:	Colonie Scol:	22	Passage
"	Quiévrain	" primaire	—	36	Huberland
"	Quaregnon	" "	Div: Supér	23	Nazet
			Total	3142	

Prof. GILSON bood aan de bevoegde Minister een lovend en goedkeurend rapport aan en stipte o.m. aan dat "(...) de Regering er, bij gelegenheid, goed zal aan doen melding te maken van deze financiële ondersteuning te midden van de efficiënte maatregelen die zij genomen heeft ten bate van het volksonderwijs" (8-11-1901).

De dag daarop kreeg de Minister via een nota melding van het feit, dat er blijkbaar definitief afgezien werd van het nabijgelegen "Station Zoölogique" te Wimereux (Pas-de-Calais).

In 1902 gingen er geruchten rond, dat de Staat er ernstig aandacht om binnenkort een eigen maritiem laboratorium te bouwen te Oostende.

Daarenboven deed de toen befaamde en rijke hotelier, A. STRACKE (1846-1935) de regering het voorstel om, in het hotel dat hij van plan was op te richten in Mariakerke, zowel een openbaar aquarium in te richten alsook werklokalen voor natuurkundigen !

Zelfs de Minister van Financiën ging te rade bij Prof. GILSON die, in een uitvoerig rapport (9 bladzijden !) de motieven en argumentatie van STRACKE ontzenuwde en resoluut bij zijn standpunt bleef dat de belangen van de Staat het best gediend zouden worden door LE BON & Co., - zonder al te grote kosten en met weinig risico's wat de veiligheid betreft (rapport, 10 sept 1902; copie overgemaakt aan de Minister van Binnenlandse Zaken op 2 maart 1903).

Nemen wij nu het "rapport voor 1902", uitgaande van het Bestuur van het aquarium, onder de loupe. Bericht wordt, dat een inspanning geleverd werd om de verzameling nog uit te breiden en de reservoirs te vergroten (wat nogal grote kosten met zich meebracht), zodat een grote afdeling tot stand kwam om onderdak te geven aan amfibieën, en voornamelijk aan zeehonden.

Op 23 februari 1903 brengt LANSZWEERT en zijn equipe opnieuw het idee van een "Station zoölogique" te berde bij de Minister, wat al eerder in september 1902 opgerakeld was. Men betuigt hem andermaal alle steun, inlichtingen, etc., - mocht hij deze "belangrijke" zaak opnieuw ter studie en ter hand nemen...

Uit het rapport van 30 september 1903, lichten wij volgende passus :

"(...) Wij zijn van oordeel dat, wij er geslaagd zijn een definitieve oplossing te vinden om alle soorten vissen van onze streek in gevangenschap te kunnen doen wennen aan het klimaat en hen in uitstekende conditie te behouden. Wij duchten geen enkele misrekening in dat opzicht, gelet op onze langdurige ervaring"

De rest van de brief laat zich raden : alweer wordt de Minister aangepord om nu het dossier, "Station zoölogique" terug ter hand te nemen !... Maar de Minister blijft deze schuit, vol kruit en munitie, op een veilige afstand van zich afhouden.

GILSON wordt ingeschakeld, of schakelt zichzelf in - met zo'n type weet men nooit goed hoe de vork aan de steel zit - om LANSZWEERT een lintje te bezorgen, en welk één : in de "Orde van

Leopold", asjeblief. "Naar het schijnt, is er werkelijk sprake van een vergetelheid; de geste zou gunstig onthaald worden te Oostende; dezelfde mening zijn aalmoezenier Paster PYPE en volksvertegenwoordiger HAMMAN toegedaan; (...) en, in uw eigen voordeel, Mijnheer de Minister, zou de regering er goed aan doen deze vergetelheid zo vlug mogelijk te herstellen". O vanitas, vanitatis (brief 15-2-1905).

TRAVAUX
DE
LA STATION DE RECHERCHES
RELATIVES
A LA PÊCHE MARITIME
A OSTENDE.

FASCICULE II

OSTENDE
Imprimerie, G. BOTS, Boulevard du Midi, 13.
1905

In het voorjaar van 1906 overleed de heer Edouard LANSZWEERT (16-4-1906)...

In zijn jaarrapport d.d. 21 maart 1907 laat G. GILSON niet na de doen weten "(...) dat in afwezigheid van een 'Station Zoölogique' de dierkundigen gelukkig zijn er een lokaal aan te treffen (het eigen rapport van Oostende schrijft : zeer bescheiden maar praktisch) om hun onderzoekingen te verrichten".

Een jaar later (14 april 1908) wordt melding gemaakt van een nieuwigheid voor die tijd : "(...) Verscheidene Belgische, Franse en Amerikaanse professoren hebben foto's in magnesium (des photographies au magnésium) ten einde aan hun leerlingen een exact beeld weer te geven van de onderzeese naar het leven afgebeelde wereld.

(...) Verschillende universiteitsprofessoren en ook andere geleerden hebben voor hun studies kunnen gebruik maken van het kleine laboratorium dat wij nu reeds enkele jaren geleden, ingericht hebben, onder wie Prof. GILSON de meest regelmatige bezoeker was. Mettertijd is dit labo te klein geworden om de geleerden naar behoren hun werkzaamheden te laten verrichten. Daarom heeft onze Direkteur, de heer F. LE BON, op eigen kosten een nieuw en ruimer laboratorium laten bouwen dat gratis en in exclusiviteit ter beschikking gesteld wordt van de professoren in de natuurwetenschappen. Daarenboven werd een klein werklokaal ingericht, een idee van Prof. GILSON, waar men de levende vissen zal kunnen fotograferen op nieuwe gevoelige platen die de natuurlijke kleuren met zich meebrengen in het tonen van de collecties van het museum.

(...) Met het oog hierop is de heer LE BON momenteel te Monaco, waar hij zich zal laten op de hoogte brengen van de verbeteringen die aangebracht werden aan het oceanografisch museum aldaar. Voor het ogenblik, (schrijft hijzelf), heeft de kleurenfotografie geen geheimen meer voor hem".

Zodra het seizoen beëindigd is (einde september - begin oktober) wordt zo vlug mogelijk het eigen verslag van het aquarium naar Brussel verzonden. De maand daarop, als hij tenminste thuis is, arriveert het verslag van GILSON te Brussel. Bijna telkens op het einde van december wordt het hiervoor nodige Koninklijk Besluit ondertekend en de... uitbetaling (voor het vorig jaar) gebeurt pas einde mei, met direkt daarop de bedankingsbrief van belanghebbende aan de "excellente" minister !

In 1909 was de benaming van het Ministerie omgezet in "Ministère des Sciences et des Arts"; de benaming van de bevoegde administratie bleef wel dezelfde, alsmede het refertenummer van het Oostendse aquarium aldaar : nr. 565. De gehele bundel berust nu nog in het Algemeen Rijksarchief te Brussel, Fonds Hoger Onderwijs, nr. 303.

Intussen, 1908, waren de openingsmaanden opgevoerd tot vijf of zes; in elk geval : er staat te lezen : de Mai à Octobre 1908. Het aantal scholen was verdubbeld, van ca. 20 tot 42, zowel Belgische als buitenlandse; zoals voorheen : gratis toegang zonder enig onderscheid en steeds een gids die de nodige uitleg aan elke groep verzorgt.

In de loop van 1908 werd verder gewerkt, met medewerking van Prof. GILSON, aan de kleurenfotografie van de levende dieren, met als doel bij te dragen tot een betere visualisatie van de collecties van het "Koninklijk Belgisch Museum voor Natuurwetenschappen" te Brussel. Medewerking werd verleend om het gedrag van de paling te ontraadselen ("études sur la mystérieuse reproduction et transformation des anguilles").

Met voldoening konden de direktieleden van het aquarium op hun aktief schrijven, einde oktober 1909, dat ruim 21.000 personen en 59 scholen (1.560 leerlingen) genoten van de aanblik der collecties. Meer nog, de installaties waren dermate van kwaliteit, dat men de industriëlen der oesterbanken er kon op wijzen welke de beste manier van handelen is om de kreeften en langousten hun volle vitaliteit te laten behouden.

Niet enkel beroepsvorsers maar ook jongeren en amateurbelangstellenden werden, welwillend en gratis, toegang verleend en, waar nodig en nuttig, werden hen faciliteiten en een behulpzame hand verleend. U merkt : "service", een vriendelijk-beleefd onthaal, zonder enige discriminatie of favoritisme, deskundige begeleiding en uitleg, - elementaire maar o zo noodzakelijke vereisten om een zaak te "runnen", werden nauwlettend toegepast en droegen stuk voor stuk bij tot het succes van het aquarium. De mensen voelden zich welkom, waren tevreden, en de mond-aan-mond reclame zal wel de beste duw-in-de-rug voorwaarts gegeven hebben. Bij elk jaarlijks rapport werd nooit nagelaten een dozijn originele specimens, ter plaatse in het aquarium door bezoekers neergepend (hun bevindingen, desiderata, suggesties, waardering), in bijlage mee te sturen (figuur 5).

Prof. GILSON, in zijn syntheseswerk "Le musée d'histoire naturelle moderne" (1914), bracht summier de privé-collecties in België ter sprake, die aan de werking van het grote natuurhistorisch museum te Brussel hun medewerking verleenden. Naast het zee-aquarium te Oostende, waren er nog vier andere instanties die voor bevoorrading instonden. Het gemeentelijk museum te Spa en het biologisch Station te Overmeire (provincie Oost-Vlaanderen) vermelden wij, zonder er nader op in te gaan.

Resten nog enerzijds het aquarium te Brussel, onder leiding van de heren Baronnen A. en C. GOFFINET; aan de toelevering van allerlei varianten van levende vissen heeft het Oostendse aquarium, naar eigen zeggen, gratis een belangrijke bijdrage geleverd (rapport, oktober 1910). Anderzijds had G. GILSON het nog over een vijfde ondersteuningspunt, eveneens te Oostende, en wij gebruiken de Franse benaming : "La station de recherches relatives à la pêche", gevestigd in de Vrije Vissersschool te Oostende. GILSON onderschrijft het als een "(...) très curieux Musée maritime", voorzien van een scheikundig en biologisch opzoekingslaboratorium, door E.H. Henri PYPE, zijn stichter en aalmoezenier van de Marine, als medewerker ter beschikking gesteld aan het "Koninklijk Museum" te Brussel (o.c., p. 207). Uit betrouwbare bron dateert de stichting in 1898 en eindigt, althans volgens bewaarde archivalia, in 1914 (figuur 6).

Pas in 1909 komt dit Museum te berde in het "Jaarrapport 1909" van het Oostends aquarium : toen was te Oostende, zo staat er te lezen, een "practisch Museum voor de opleiding van de

AQUARIUM D'OSTENDE

Entrées gratuites

EN FAVEUR DE

L'ENSEIGNEMENT

Kostelooze Toegang

TEN VOORDEELE

DER SCHOLEN

Nom de l'Établissement

Naam der School

Ét. J. J. Schanna Colonie Scolaire
à Middelkerke

Classe ou Division

Klas of Afdeeling

Classes de 5e et 6e ann. écoles
primaires

Ville et Province

Stad en Provincie

Bruxelles - Brabant et Anvers

Nombre de Visiteurs

Getal Bezoekers

45

Observations

Bemerkingen

Nos Colons ont visité avec
un très. vig. intérêt l'aquarium
et se sont rappelés avec plaisir
les leçons reçues à l'école en
voyant à leur élément les poissons
dont il leur avait été parlé

Ostende le 31 août 1912.

Signature et qualité

Handteeken en hoedanigheid

L'institutrice. A. J. J. Schanna
A. J. J. Schanna

Aquarium d'Ostende.

Entrées Gratuites

EN FAVEUR DE
L'ENSEIGNEMENT.

Kostelooze Toegang

TEN VOORDEELE
DER SCHOLEN.

Nom de l'Établissement
Naam der School

Kaaischool der visschersmeesters

Classe ou Division
Klas of Afdeeling

Ville et Province
Stad en Provincie

Ostende

Nombre de Visiteurs
Getal Bezoekers

80

Observations
Bemerkingen

Gruttik zijn hartelijksten dank

Ostende, 30 Aug. 1897.

Signature et qualité
Handteeken en hoedanigheid

H. Gyp

vissers en reders" bijgekomen en het zee-aquarium heeft bijgedragen tot de vorming van de collecties (Bron : 29-10-1909).

Het seizoen van 1910 viel, qua bezoekersaantallen, minder goed uit. Even een randbemerking : geopend in 1894, beleefde het zee-aquarium toen zijn zeventiende bestaansjaar !

Minder bezoek. Niet omdat er sleet kwam binnenin de organisatie, néén, het waren twee externe omstandigheden die het bezoek afremden, trouwens in alle Belgische badplaatsen. Vooreerst de "Wereldtentoonstelling 1910" te Brussel én, rampzalig voor het toerisme, de afschaffing van een groot aantal "trains de plaisir".

Niettemin en door de ogen van ons, mensen die thans het fin-de-siècle van de jaren 1990 beleven, werden lang geen onaardige resultaten behaald : 15.906 betalende bezoekers; 62 scholen (samen goed voor ca. 1.950 leerlingen, maar dan niet-betaland). Tja, niet kwaad, zou ik zeggen. Mensen een museum laten bezoeken, hen dat doen smaken, gevoelens van tevredenheid uitlokken en hen dat laten voortvertellen, liefst in gunstige zin - het is altijd een hele klus geweest : vroeger, nu en in de toekomst. Het is "cultuur" aanbieden, en de opbrengst, het "geestelijk saldo" valt per slot van rekening niet, nooit, nergens ook maar te becijferen ! Maar het "effekt" laat zich "voelen" !

De winterperiode 1910-1911 werd benut om nogmaals de lokalen te verfraaien (Bron : 8-12-1910). Een tijdssprong werd uitgetoet : open voor het publiek van 15 april tot en met 15 oktober; een tijdsspanne van 6 opeenvolgende maanden en toch maar 16.503 betalende bezoekers, hoewel 61 scholen (2.130 leerlingen) het museum binnentraden.

De zomer van 1911 was zeer zonnig en de soms laaiende hitte ware noodlottig geweest voor de zeevissen (afkomstig zowel uit de Noordzee als uit naburige zeeën) indien de koelinstallaties het begeven hadden. Ja, hun deugdelijkheid was op de proef gesteld door uitzonderlijke weersomstandigheden en naar wens goed doorstaan, - maar toch moeizaam en met veel onkosten. Aldus de directie.

Tot op heden hadden wij het nog niet over de bevoorrading van levende vissen aan het zee-aquarium. Pas in het "rapport 1911" is er voor het eerst sprake, dat hiervoor aan de Oostendse vissers belangrijke subsidies verleend werden (Bron : 30-10-1911).

Zes maanden open voor het publiek : het zee-aquarium had al vaak staaltjes gegeven van haar nut, én voor het volksonderwijs én voor de zuivere wetenschapper. Prof. GILSON, immer een stuwende motor, ziet reeds verder vooruit en vergalopeert zich, zoals later bleek.

Wij lichten een passus uit zijn jaarlijks verslag d.d. 18 november 1911, gericht aan de Minister van de Wetenschappen en de Kunsten :

"(...) Volgend voorstel, wel te verstaan ten persoonlijke titel en zonder voorkennis van de Directie, wens ik U voor te leggen : wilt U navraag doen of er voor haar geen

mogelijkheid bestaat om het aquarium gedurende de winterperiode open te houden ?".

Als je zo de documenten doorpluist en herleest, doet men de nare indruk op, dat GILSON een moeilijk tevreden te stellen en lastig-in-de-omgang mens was. Het algemeen belang voorwendend, maar eigenbaat lag steeds binnen handbereik. Hoor hem argumenteren en pleiten ! :

"(...) Dat zou tal van voordelen opleveren. Onder meer : het zou de definitieve acclimatisatie toelaten van vissoorten die een lange levensduur kennen en die, eens ze zich gewend hebben aan gevangenschap, een grotere afmeting kunnen aannemen dan hun soortgenoten die men vangt. Tijdens de winter zou het onderhoud van het Zee-aquarium verwarmingskosten met zich meebrengen : het installeren van de apparatuur en het verbruik van kolen".

En de leperd gooit nu wat aas uit in de hoop dat de Grote-Snoek-te-Brussel bijten zal :

"(...) Maar indien de Staat nu eens tussenkwam door de jaarlijkse subsidie te verhogen van 1.500 tot 2.000 fr.? Misschien dat de Direktie dan zal besluiten tot het openstellen het ganse jaar door (...)"

Inderdaad, de Minister speelt, letterlijk dan nog, de vraag door aan het Directiecomité van het Aquarium te Oostende. Had GILSON dan zo'n invloed, ook in regerings- en departementskringen ? (Brief 5-1-1912). Of wilde "men", ervan af zijn ? Kijk, pas op 15 oktober 1912, 10 maanden later, beschikken wij over een dokument, waarin, uitvoerig en openlijk, uiteengezet wordt wat het resultaat is van wat intussen ondernomen werd om de openingsuren van het aquarium in grote mate uit te breiden.

Redelijkerwijze ligt het voor de hand, dat ondertussen overleg gepleegd was, diverse interventies binnen en buiten Oostende geschieden, - kortom, dat gepeild en gezocht werd of zo'n stap, - die allerlei consequenties inhield, haalbaar was.

Het jaarlijks "Rapport 1912" maakt het voor ons wat begrijpelijker. Het zomerseizoen strekte zich over zes maanden uit, en aangestipt werd, dat er een "gevoelige daling" (sic) was in het aantal betalende bezoekers (16000; in 1911 : 16503); steeds meer direkties en onderwijzend personeel waren van oordeel, dat het zee-aquarium zeer gunstige mogelijkheden te bieden had om de leerlingen de zeefauna, zichtbaar in haar natuurlijk milieu, te leren kennen. Dat jaar 1912 kreeg het bezoek van 96 scholen, zowel binnen- als buitenlandse, te verwerken, met afgerond ruim 1.600 leerlingen ! Onweerlegbaar was het zee-aquarium in de loop der jaren uitgegroeid tot een gegeerde, in haar waarde en nut erkende pedagogische trekpleister ! Men stond in voor wat nu nog "volksontwikkeling" genoemd wordt.

En dan maakte de Direktie, in weloverwogen termen, haar houding en besluit kenbaar aan de Overheid. Het is een schrijven dat alle aandacht wekt en verdient.

"(...) Alle aspecten in het vraagstuk van de openstelling gedurende het jaar door werden door ons afgewogen; voor het ogenblik is het de financiële factor die ons stremt (...).

Wij maken geen winst en gedurende de winter zou er (vooreerst) een werkmansnodig zijn, (bovendien) komt het overpompen van zeewater op 6,- fr. per dag en het water dient gehouden te worden op een temperatuur van 15 à 16 graden. Oostende is een dode stad gedurende de winter en van enig geldelijk gewin maken, is geen sprake.

Indien wij de gelijkaardige instellingen (aquaria) van Brussel en Antwerpen qua financiees hadden kunnen overhalen, dan zou men aan de heer Minister een voorstel kunnen voorleggen. Het zou ons verheugen mochten wij onze vitaliteit kunnen aantonen, maar tot op heden ontbreken ons de benodigde 1.500 fr. om zuinig de winterperiode door te komen. Het is jammer, maar het comité is niet rijk genoeg om zich te wagen aan een dergelijke som !

Wij zullen de mogelijkheden, die zich aanbieden om gedurende het ganse jaar het aquarium open te stellen, blijven zoeken".

Nu volgt een passus die, bij gebrek aan nu niet meer te achterhalen achtergrondsinformatie, onduidelijk in haar betekenis overkomt. Wij citeren :

"Het comité geeft haar pogingen niet op, vooral indien Prof. GILSON, voor zijn opzoekingen of werkzaamheden qua zee-hygiëne, grote en deugdelijke installaties nodig heeft".

Laatstgenoemde klaagt, in een brief van 12 december 1912, het feit aan dat "de Stad Oostende deze instellingen niet (te lezen als : niet langer meer (?)) subsidiëert", (nochtans) één van de voornaamste attracties in het ernstige genre die zij heeft.

GILSON vervolgt, dat hij de directie van Oostende "aangeraden" heeft "om bij de aquaria van Antwerpen en van Brussel belangstelling op te wekken in hun wijze van uitbating en waardoor Oostende een waardevolle bijdrage kan leveren. Maar tot op heden is men onderling niet tot overeenstemming gekomen".

GILSON krabbelt dan achteruit; het proefballonetje dat hij opgelaten had, bleek slechts een zeepbel te zijn,, en in zijn verslag neemt hij gas terug :

"(...) Ik ben niet (meer) de mening toegedaan om de verdere uitbetaling van de subsidie door de Staat afhankelijk te maken van de openstelling van het aquarium, (ook) in de winterperiode".

Toch kan GILSON het niet nalaten om de Minister erop te wijzen, dat hij tenminste "de wens" (sic) uitdrukken zal, opdat het geschiede "in een nabije toekomst" (sic).

"(...) Deze wens, zonder een dreiging in te houden, zou misschien van aard zijn om de Directie ertoe te bewegen om de nodige geldmiddelen te zoeken voor de vermeerdering van

de uitgaven. Ja zelfs om de Stad Oostende ertoe te bewegen tussen te komen met een stedelijke subsidie ? Dat zou in de kaart spelen van hen, die ijveren voor het inrichten van een winterseizoen" (Brief, 12 dec 1912).

Onverklaarbaar voor ons die enkel via dokumenten een terugblik kunnen werpen op wat "voltooid verleden tijd" is, is enerzijds het uiterst beknopt "Rapport voor 1913", een allegaartje van algemeenheden, en het al even kortgehouden supervisie rapport van G. GILSON. Eigenaardig en, voor ons althans, onverklaarbaar.

Toch deze passus van GILSON :

"(...) Ik zal eraan toevoegen, dat de heer LE BON zoals altijd een zeer gastvrije en gediensstige houding aangenomen heeft t.o.v. de op doorreis zijnde natuurkundigen en dat hij hen dikwijls behulpzaam geweest is om hen te bevoorraden in zeedieren die zij nodig hadden, -(en) aldus, in zekere mate, de leemte die het niet-bestaan van enige biologisch station of laboratorium te Oostende, goedmaakt en verhelpt" (Brief, 5 december 1913) (figuur 7).

Hier eindigen de tot ons gekomen papieren uit de bundel "Zee-aquarium te Oostende". In augustus 1914 was de internationale toestand dermate verslecht, dat vier jaren lang de kanonnen bulderden op het oude kontinent Europa. En er kwam onherroepelijk een einde aan wat later genoemd werd : "La Belle Epoque" (ca. 1880-1914).

Het oorlogsgeweld van 1914-1918 bracht met zich mee dat te Oostende, zoals elders veelal het geval was, vrijwel alles gewelddadig teniet was gebracht. Kijk, toen heeft GILSON die in zijn opzet van een "Station zoölogique" door dik en dun is blijven geloven, zich van zijn beste zijde laten zien en gelden, doorgevochten en niet verslaagd. Strijdvaardig en van geen wijken willen weten, heeft hij (alleen of toch met hulp van enkelen, gissen wij), na ruim zeven à acht jaren aandringen en diplomatisch manoeuvreren, "Brussel" ertoe weten te bewegen om uiteindelijk in 1927 te Oostende het zogenoemde "Zeewetenschappelijk Instituut" (Z.W.I.) een echte kans te geven en operationeel te maken. Een Instituut waarvan GILSON de eerste directeur was (inmiddels was zijn taak in het Natuurhistorisch Museum te Brussel door pensionering ten einde) en dat, tien jaren later, in 1937 bij Koninklijk Besluit erkend werd als een "Instelling van Openbaar Nut".

En weer kwam een Wereldoorlog alles dwarsbomen en lamleggen. In hoeverre het "Zeewetenschappelijk Instituut" de oorlogsjaren en de jaren nadien, hoewel geteisterd maar in welke mate (?), doorstaan heeft en verder de haar opgedragen taken verricht heeft, is niet geweten. Maar droevig om melden is, dat, na een activiteit van veertig jaren, dit "Zeewetenschappelijk Instituut" in 1967, bij gebrek aan voldoende financiering, haar deuren diende te sluiten. En er was geen ontkomen aan, want dat immer terugkerend en tergend-nijpend geldgebrek was er reeds vóór 1940, toen GILSON nog officiëel de teugels in handen had en hijzelf heeft er heel wat zorgen en kommer om gehad want zijn troetelkind beleefde tal van hoogten en laagten. Is het ver, té ver gezocht, dat de oprichting van een "Rijksstation voor zeevisserij" (in 1962 ?) wel een flinke stoot gegeven zal hebben

Monsieur le Ministre,

1 ANNEXE

[5 décembre 1913]

J'ai l'honneur de répondre à la lettre datée du 6 novembre dernier, n° 563, par laquelle vous voulez bien me demander mon avis au sujet de la demande de renouvellement de subside que vous a adressée M. Lebon, pour l'aquarium d'Ostende - demande à laquelle est joint un rapport.

J'ai pris connaissance de ce rapport.

En outre, j'ai pu me renseigner personnellement sur la condition de l'aquarium que j'ai visité fréquemment pendant l'été.

J'ajouterai que M. Lebon s'est montré, comme toujours, très hospitalier et serviable pour les naturalistes de passage à Ostende et qu'il les a souvent aidés à se procurer les animaux marins dont ils avaient besoin, - suppléant ainsi, dans une certaine mesure, à l'absence de toute station biologique ou laboratoire à Ostende.

En conclusion, je crois pouvoir émettre l'avis que l'aquarium d'Ostende est loin d'avoir démerité et qu'il y a tout lieu de renouveler le subside qui lui a été alloué jusqu'ici.

Veillez agréer, Monsieur le Ministre, l'expression de mes sentiments respectueux.

Le Directeur,

G. Gilson

aan het opdoeken van het "Zeewetenschappelijk Instituut" - oude formule ?

En nog was de idee "zeewetenschappelijk onderzoek" niet definitief in de vergeethoek beland. De provincie West-Vlaanderen kwam een helpende, reddende, vooral daadwerkelijk-steunende hand bieden, omdat men haar had kunnen overtuigen dat véél werk gepresteerd was in de voorbije tientallen jaren, maar de onderzoeksopdracht was niet voltooid, nu en later niet !... En ja, aldus kwam er een "Instituut voor Zeewetenschappelijk Onderzoek" (I.Z.W.O.) in 1971. Onder de wijze en beschuttende beheersformule van een Vereniging zonder Winstoogmerk (V.Z.W.) leidt dit Instituut een weliswaar stil bestaan, zonder poeha, maar er wordt gewerkt en aan vorsing gedaan. De enkele met name vermelde pioniers en de nog veel groter in aantal ongenoemde zwoegers voor dit "zeewetenschappelijk onderzoek"-idee hebben alle redenen om tevreden te zijn met wat nu is en functioneert. Want, herinner u, méér dan een eeuw lang bleef het steeds grosso modo bij een oningewillige wensdroom, die maar geen gestalte kon krijgen.

Quid alii ? De familie LE BON verbleef, gedurende de Eerste Wereldoorlog, ononderbroken in Frankrijk; hun eigendommen hadden zij onbeheerd achtergelaten. Volgens de herinneringen van de heer André VANDENAUWEELE (1) zijn het aquarium en de lichtbakken door bombardementen geteisterd en beschadigd geworden.

Door het speurderwerk van conservator Norbert HOSTYN (2) wisten wij, dat het aquarium na 1914-1918, verhuurd werd aan het "Dierkundig Genootschap te Antwerpen", en te Oostende niet alleen als attractie maar ook als vissendepot voor de Dierentuin te Antwerpen fungeerde (3).

En dit is bevestigd door Roland BAETENS die de opdracht kreeg om "150 jaar geschiedenis van de Antwerpse Zoo" te boek te stellen (4). Hij vermeldt bondig, wat al te summier, dat - ik citeer - :

"(...) Toen de Zoo de beschikking kreeg over een (eigen) aquarium, hij voor een nieuwe uitdaging stond. Voor de bevoorrading van zeevis uit de Noordzee en de Atlantische Oceaan exploiteerde de 'Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde te Antwerpen' na de Eerste Wereldoorlog een klein aquarium aan de Van Iseghemlaan te Oostende. De aangevoerde levende vis kon daar aangebracht worden in afwachting dat de dierentuin er nodig had. In de zomer was dit aquarium open voor het publiek.

De kosten wogen echter niet op tegen de voordelen en in 1928 ging het dicht. Commandant BULTINCK speelde een voorname rol in deze voorziening, terwijl dank zij de marine onze kustwacht ook al eens de netten uitwierp ten behoeve van de Zoo".

Wat volgt, tussen ca. 1930 en 1945, dáár zijn nagenoeg geen gegevens voorhanden. In 1930 liet LE BON winkels en woningen bouwen op de tuin van het eigendom, gelegen op de hoek van de Louisastraat en de Van Iseghemlaan.

Het einde kwam in 1945 : er bestond voortaan géén aquarium meer, noch attracties. Alles "Gone with the wind, destroyed by war !".

En opnieuw heeft iemand, de heer André VANDENAUWEELE, schriftelijke herinneringen nagelaten van wat ééns was... en van wat er in de plaats kwam (5).

Bovenaan de glooiing van de zeedijk, ter hoogte van de Louisahelling, was, nog niet zo lang geleden, de buis te zien waar doorheen het water uit de zee gepompt werd voor de bevoorrading in eigen, echt, vers zeewater.

En ook over het perceel grond rept hij, als ver familielid, in voornoemd artikel.

Na de Tweede Wereldoorlog was LE BON, ergens te Cannes aan de Azurenkust gaan wonen en hij is er trouwens vrij snel overleden. En zijn fotostudio had hij verhuurd aan een zekere Alphonse VILAIN.

Langs de straatzijde werden een reeks winkels gebouwd (...), vier in totaal.

Nog later werd het ganse complex verkocht, afgebroken en vervangen door een appartementsgebouw : Residentie "Montfleuri", Van Iseghemlaan nr 34-36.

Tot op heden is hier geen verandering meer in gekomen...

-
- (1) "De Plate", 1983, p. 190-191.
  - (2) N. Hostyn, Le Bon. Dl 1, in "De Plate", 1980, p. 93 en 95.
  - (3) Archief De Plate : volgens een autobiografische notitie van F. Le Bon zelf en bewaard in het Heemmuseum.
  - (4) Roland Baetens, De roep van het paradijs : 150 jaar Antwerpse Zoo (Tielt : Lannoo, 1993), p. 181 en 243.
Archief KMDA, 1.1.3., notulen : 7 november 1921, 29 juli en 8 oktober 1923, 6 augustus 1928.
  - (5) "De Plate", 1983, p. 190-191.

OPENINGSDATA HEEMMUSEUM IN 1994

- elke zaterdag
- van 15 juni t/m 18 september (gesloten elke dinsdag)
- van 29 oktober t/m 6 november (gesloten 1 november)
- van 24 december t/m 8 januari 1995 (gesloten 25 december 1994
1 en 3 januari 1995)

telkens van 10u tot 12u en van
15u tot 17u

Bij afwerking van uw kleurenfoto's

GRATIS FILM

GRATIS DUBBEL

of **GRATIS CD** COMPACT disc DIGITAL AUDIO

COCK CAMERA SERVICE

Hoek Jozef II straat en Christinastraat - OOSTENDE

Tot einde voorraad !
Bij afwerking nieuwe film
min. 20 afgewerkte
foto's

Het UITVAARTKONTRAKT is de absolute ZEKERHEID dat uw begrafenis of crematie zal uitgevoerd worden volgens UW WENSEN en dat uw familie achteraf GEEN FINANCIËLE besommeringen heeft. Vrijblijvende inlichtingen voor deze exclusieve service :

Begravenissen & Crematies

NUYTTEN n.v.

Torhoutsestwg 88 H
Petit-Paris Oostende
Tel. 80.15.53

"Uw steun in droevige dagen"